

20.10.2022

Група № 14

Урок № 13

Тема уроку: «Іван Карпенко-Карий (І. Тобілевич).

Основне про життєвий і творчий шлях митця, світогляд, багатогранність діяльності. Жанрова різноманітність творів. І. Карпенко-Карий і «театр корифеїв».

Драматургічне новаторство письменника. Значення творчості І. Карпенка-Карого»

Мета уроку: навчальна: познайомити учнів з життєвим шляхом і творчою діяльністю драматурга І. Карпенка-Карого, його зв'язком із «театром корифеїв»; домогтися усвідомлення багатогранності літературної та театральної діяльності письменника; поглибити знання з теорії літератури про жанрову різноманітність його драматичних творів; розвиваюча: розвиток пошукової діяльності учнів, іх творчих здібностей, уміння самостійно здобувати знання з будь-яких джерел, готовати повідомлення на задану тему; розвивати навички сприйняття інформації на слух; виховна: виховувати почуття поваги до видатних людей, любов до художньої літератури, театру.

Матеріали до уроку:

1. Опрацюйте ст. 64-67 у базовому підручнику: *Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 256 с.*

2. **Перегляньте відео до уроку на YouTube:**

https://www.youtube.com/watch?v=senQ2ZI0tmw&ab_channel

3. Законспектуйте матеріал до уроку в робочому зошиті (**ОСНОВНЕ**):

Батьківщина І. Карпенка-Карого, його батьки.

Народився майбутній драматург 17 вересня 1845 року в селі Арсенівці поблизу Єлисаветграда (нині Кіровоград) у родині управителя поміщицького маєтку. Мати походила з давнього козацького роду. Євдокія Садовська була кріпачкою, викупленою на волю своїм чоловіком. Підростаючи, вразливий хлопчик все більше відчував жорстокість кріпачького побуту, в якому насильство, знущання були звичайним явищем. Плач і стогін замучених панциною кріпаків боляче вражали дитяче серце. На характер і світовідчуття майбутнього

драматурга помітно впливала атмосфера родинного порозуміння, душевної теплоти і поетичності, яка, незважаючи на матеріальні нестатки, панувала в сім'ї Тобілевичів.

Карпо Адамович і Євдокія Зіновіївна (батьки) були людьми щедрої поетичної вдачі. В їхній родині особливо шанували Шевченкове слово і народну пісню, тому й люди горнулися до цієї сім'ї. В довгі осінні вечори до Тобілевичів сходились жінки і дівчата прясти. За роботою співали, розповідали цікаві бувальщини. От коли наслухався малий Іван усіх сумних оповідань про кріпацьке життя, цікавих казок та приказок. А скільки народних пісень у ті довгі вечори дійшло до серця юного слухача, пісень, що в них оживали картини народної недолі, оживали героїчні постаті Морозенка, Наливайка, Богуна, Палія — мужніх захисників народної волі! Разом з піснями в душу хлопчика входила велика любов до поневоленого народу, яку пізніше ні час, ні школа й канцелярія, ні важкі життєві випробування не змогли заглушити в його житті. Від матері, яка дуже любила театр і знала напам'ять майже всю «Наталку Полтавку», малий Іван неодноразово чув захоплюючі розповіді про вистави мандрівних труп. Під впливом цих розповідей театр для хлопця став мрією, втіленням краси, правди, героїчного минулого рідного народу.

Роки навчання

Початкової грамоти І. Тобілевич навчився, як тоді водилося, у дяка, а продовжував освіту у Бобринецькому повітовому училищі. Навчання хлопцеві давалося легко, і закінчив він трьохкласне училище в числі найкращих учнів, за що йому дали в нагороду «Собрание литературных статей Н. И. Пирогова» (Одеса, 1858) з написом: «Дана от бобринецкого уездного училища ученику 3-го класса Ивану Тобилевичу за успехи в науках и благонравие на публичном акте 21-го июня 1859-го года». Іван Тобілевич далі вчитися не зміг, бо не було в батьків для цього коштів.

Служба в урядових установах

Коли Іванові було 14 років, батько влаштував його на посаду писаря у станового пристава в містечку Мала Виска. Пізніше Іван Тобілевич працював у Бобринці канцеляристом у міській управі, а потім у повітовому суді. До установи, де служив Тобілевич, звертались зі скаргами багато людей. Іван Карпович був свідком того, як чиновники — бюрократи і хабарники — підтримували

експлуататорів. Ці спостереження письменник потім широко використовував, створюючи свої п'єси. У 1865 р., переїхавши до Єлисаветграда, І. Тобілевич був столоначальником повітової, а потім секретарем міської поліції і мав чин колезького секретаря, чиновницька кар'єра його не приваблювала. Змістом його життя стала театральна, літературна і громадсько-політична діяльність.

Любов до театру

У дружній сім'ї Тобілевичів діти вчилися не тільки розуміти і цінувати народне мистецтво, а й любити труд, шанувати людей праці. Не випадково ця сім'я дала українській культурі чотирьох видатних артистів — корифеїв українського театру: Івана, Миколу, Панаса і Марію Тобілевичів. Щоб побувати на виставах у Єлисаветграді (тепер Кіровоград), він пішки ходив туди з Бобринця за п'ятдесят кілометрів. У Єлисаветграді був заснований театральний гурток. В його роботі активну участь брали М. Кропивницький та І. Тобілевич. Улюбленим твором артистів і глядачів була п'єса «Назар Стодоля» Т. Шевченка, у якій автор розкрив суперечності між багатими і бідними козаками в XVII ст. У цій п'єсі Іван Карпович грав Назара, а його дружина — Галю. На знак любові до творчості Шевченка подружжя дало своїм дітям імена героїв п'єси — Назара і Галі. Ім'я одного з головних персонажів п'єси «Назар Стодоля» — Карого Тобілевич узяв собі за псевдонім. З великим успіхом театральний гурток ставив п'єсу І. П. Котляревського «Наталка Полтавка», а також п'єси російського письменника О. М. Островського «Бедность не порок», «Доходное место» та ін. Вистави за участю корифеїв театру М. Кропивницького, М. Заньковецької, братів Тобілевичів піднесли український театр на небувалу височінню. Прославлених артистів захоплено вітали Київ і Мінськ, Одеса і Кронштадт, Петербург і Тбілісі.

У 1870 році Іван одружився з дворянкою Надією Тарковською. У передмісті Єлисаветграда подружжя придбало садибу. Саме тут народилися діти. На гроши з посагу дружини Тобілевич заснував хутір: збудував велику хату, стайню, різні господарські приміщення. На жаль, не судилося долею довге життя дружині: вона передчасно померла від сухот, а згодом родина зазнала й другого удару — померла найстарша дочка Галя. На честь своєї дружини Тобілевич назвав цей хутір Надія. У наші дні це відомий історико-культурний заповідник і мальовниче, казкове місце.

Під наглядом поліції

Царські жандарми переслідували учасників гуртка. В 1883 році Івана Карповича за розпорядженням міністра внутрішніх справ звільнили з роботи в поліцейському управлінні. І. Тобілевич вступає в трупу (*колектив акторів*) М. Старицького, де працює під псевдонімом Карпенка-Карого. Діячам українського театру доводилось тоді працювати в тяжких умовах, постійно зазнаючи утисків від царського уряду і його цензури. Театр не мав постійного місця і мандрував країною. Тобілевич писав п'еси для українського театру і брав активну участь у виставах як актор. Під час гастролей у Ростові на початку 1884 року в театрі з'явився жандарм і повідомив, що Карпенку-Карому забороняється далі перебувати у цьому місті і не дозволяється повернутись в Україну. Отже, заслання... І довелось письменникові три довгі роки прожити у вигнанні в Новочеркаську на Дону, де він працював ковалем, палітурником тощо. Митець тяжко переживав відірваність від театру, від культурного життя, від рідного народу.

Ще два роки під наглядом поліції Карпенко-Карий прожив на хуторі Надія неподалік Єлисаветграда. Обробляв своє поле, вивчав життя селян. Колишні знайомі чиновники, пани з погордою відверталися від Івана Карповича. Проте селяни шанували Тобілевича, бо він кому добром словом давав пораду, а кому й грошима допоміг у скруті.

Останні роки життя, смерть І. Карпенка-Карого

Нарешті знято поліцейський нагляд. Іван Карпович знову серед близьких людей, серед артистів, зайнятий улюбленою справою. Його талант драматурга й актора тепер був цілком відданий народові. Один за одним з'являлись на сцені й чарували публіку герої п'ес Карпенка-Карого в його ж майстерному виконанні: Мірошник («Наймичка»), Бондар («Бондарівна»), Калитка («Сто тисяч»), Пузир («Хазяїн») та ін. З бурхливого театрального життя щоліта повертається Карпенко-Карий на хутор Надія відпочивати. Тут написав він драми. Свідомістю високого обов'язку перед своїм народом і його культурою була позначена вся драматургічна й артистична діяльність Карпенка-Карого. Ось чому давній друг письменника М. Л. Кропивницький у нарисі «Спогади про Бобринець і бобринчан» писав: «Заслуги Івана Карповича перед українським театром великі... він зоставив по собі слід, котрий не заросте і не затерніє, поки живе Україна».

В останні роки Карпенко-Карий усе частіше скаржився на здоров'я. Намагаючись урятувати брата, Панас Саксаганський улаштував поїздку до Берліна для лікування. Після обстеження лікарі винесли страшний вердикт: хвороба (рак селезінки) невиліковна.

Помер Карпенко-Карий 2 вересня 1907 року. Його тіло перевезли в Україну й поховали поруч із батьком на цвинтарі в селі Карлюжині на Херсонщині (тепер Кіровоградська область) неподалік від хутора Надія.

Жанрова різноманітність творів.

I. Карпенко-Карий писав на різноманітні теми, використовуючи й різні жанри драматичних творів.

З-під його пера виходить прозовий твір «Новобранець», перша драма «Чабан», яка пізніше дісталася назву «Бурлака», написана 1883 року.

В умовах гласного нагляду поліції, обшуків і допитів драматург написав п'єси «Безталанна», «Наймичка», «Мартин Боруля».

Усього з-під пера драматурга вийшло 18 п'єс.

Написав: трагікомедії («Сто тисяч» (1890)), «Мартин Боруля»), сатиричну комедію («Хазяїн» (1900)), соціально-психологічну драму («Безталанна» (1884)), соціальні комедії («Суєта», «Житейське море») та ін.

Незважаючи на перешкоди (через Емський указ 1878 р., що писати про історичне минуле, таке багате на теми й цікаве для читача, заборонено), Карпенко-Карий усе ж таки звернувся до історичної тематики: п'єси «Бондарівна» (1884), «Мазепа» (1893, досі не опублікована: рукописний оригінал знаходитьться в Петербурзі), «Паливода XVIII століття» (1893), «Гандзя» (1902).

Вершинним твором I. Карпенка-Карого на історичну тематику вважається трагедія («Сава Чалий» (1899)).

З теорії літератури

Драма — літературний рід, у творах якого, призначених для вистави на сцені, явища життя й характери розкриваються в розмовах та діях персонажів.

Основні особливості драматичних творів: єдність дії та слова; зображення персонажів через їхні вчинки, поведінку, висловлювання; відтворення подій як живого процесу; наявність ремарок; призначення для вистави на сцені; поділ тексту на дії, картини, яви; діалогічна форма.

Комедія — драматичний твір, у якому засобами гумору й сатири розвінчуються негативні суспільні й побутові явища, змальовується смішне. Комедії можуть бути гумористичні і сатиричні.

У гумористичних комедіях викриваються хиби в характерах окремих людей, унаслідок чого герой потрапляють у різні смішні ситуації.

У сатиричних комедіях викриваються й засуджуються корінні вади суспільного життя.

Трагедія — драматичний твір, у якому зображене зіткнення непримирених життєвих суперечностей, а незвичайний герой потрапляє в безвихідне становище, вступає в боротьбу з нездоланими в даній ситуації силами і, як правило, гине.

Трагікомедія — вид драматичних творів, який має ознаки як трагедії, так і комедії.

4. Які твори І. Карпенка-Карого зашифровані в ребусах?

5. Виконайте літературний диктант.

1. Іван Тобілевич народився у ...
 2. Дівоче прізвище матері ... Хто викупив її з кріпацтва?
 3. І.Тобілевич перейняв любов до театру від ..
 4. Початкову освіту драматург отримав ...
 5. Які службові посади займав у урядових установах?
 6. Яких корифеїв українського театру дала сім'я Тобілевичів?
 7. Разом з яким драматургом І.Тобілевич організував театральний гурток у Єлисаветграді?
 8. Звідки І.Тобілевич узяв свій псевдонім – Карпенко-Карий?
 9. На честь кого були названі діти Івана Карповича – Назар і Галя?
 10. Скільки років Іван Карпович перебував під наглядом поліції?
 11. Які твори І.Карпенка-Карого ви знаєте?
 12. Коли помер і де похований І.Карпенко-Карий?
- 6. Прочитайте п'єсу «Мартин Боруля»**

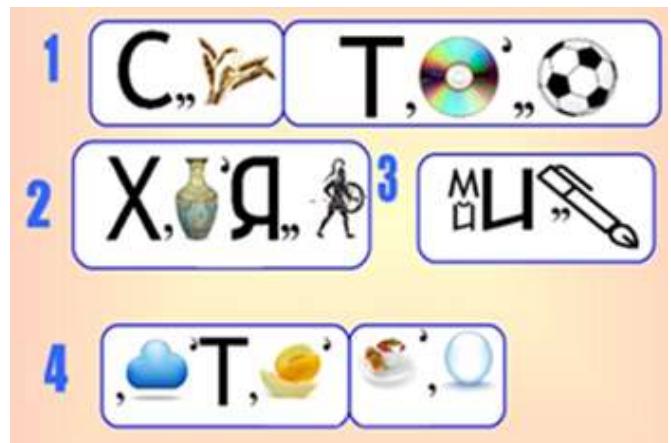

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net.

У темі листа вкажіть ваше прізвище, предмет, номер групи та № уроку.

20.10.2022

Група № 14

Урок № 14

Тема уроку: «Комедія «Мартин Боруля», її сценічна історія»

Мета уроку: ознайомити учнів із змістом комедії, її сюжетом та композицією, розвивати уміння аналізу драматичного твору, характеризувати головних героїв та інших персонажів, пояснювати засоби їхнього комічного зображення, довести драматургічну майстерність І. Карпенка-Карого у п'єсі; спонукати учнів до реальної оцінки своїх здібностей і поведінки, виховувати повагу до людських чеснот, простоту у взаєминах із людьми.

Матеріали до уроку:

1. Опрацюйте ст. 71-72 у базовому підручнику: *Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 256 с.*

2. **Перегляньте відео до уроку на YouTube:**

https://www.youtube.com/watch?v=ZqzhP3G8RwU&ab_channel – екранізація п'єси Мартин Боруля.

3. **Законспектуйте матеріал до уроку в робочому зошиті (ОСНОВНЕ):**

Івана Карпенка-Карого справедливо можна вважати одним із засновників театру корифеїв (1882 рік). Іван Франко про нього писав: « ...Він був одним з батьків новочасного українського театру, визначним артистом та при тім великим драматургом, якому рівного не має наша література».

«Мартин Боруля»

(1886)

Літературний рід: драма.

Жанр: трагікомедія.

Тема: дворянство як найсокровенніша мрія.

Основні ідеї: викриття хабарництва в судочинстві, засудження відмови від особистісних цінностей заради станової приналежності.

Сюжет.

В основу сюжету твору покладено невигадану анекдотичну історію гонитви селянина за дворянством і втрати надії на нього через прикрай недогляд,

допущений писарем у минулі часи — розбіжність в одній-єдиній літері прізвища. Драматург узяв родинну подію, коли батько Карпо Адамович намагався довести своє дворянство, щоб вивести принаймні дітей із селянського стану за походженням у стан панський. Та всі старання пропали марно.

У документах його прізвище фігурувало в двох різновидах: **Тебілевич і Тобілевич**. Іван Карпенко-Карий добре пам'ятав, що довелося пережити батькові після офіційної відмови йому в дворянському званні. Старий, як і головний герой драми «Мартин Боруля», мало не помер від образі.

Композиція: комедія в 5-ти діях — так визначив жанр твору автор. Події відбуваються протягом кількох тижнів.

Зав'язка: Боруля подає в суд на Красовського. (Навіщо ж дворянство Борулі? Він не бідний, не обділений розумом та повагою поміщиків. Дворянство для Борулі — це самозахист, справа честі, бо Мартина пан Красовський назвав бидлом, а його сина — телям. Боруля наполегливо, із завзяттям судиться, викидаючи гроші на вітер, і навіть не розуміє, що повірений Трандалев просто дурить його.)

Розвиток дії: Боруля намагається прищепити членам своєї родини дворянські риси. (Що ж вимагав він від своєї сім'ї?)

Кульминація: головний герой дізнається про відмову в дворянстві. (Що стало причиною?)

Розв'язка: усвідомлення Мартином своєї помилки. Згода на одруженння дітей.

Уперше драму було надруковано у львівському журналі «Зоря» у 1891 році.

Роль Мартина Борулі близькуче грав Марко Кропивницький.

Короткий зміст трагікомедії

«Мартин Боруля»

Події у драмі відбуваються в середині XIX століття у родині багатого орендатора землі.

Дійові особи:

- багатий селянин Мартин Боруля;
- його дружина Палажка;
- діти: Марися й Степан;
- багатий шляхтич Гервасій Гуляницький та його син Микола;
- реєстратор з ратуші Націєвський;

- повірений Трандалев;
- наймити Омелько й Трохим.

Дія I

Мартин Боруля збирається подати позов на шляхтича Красовського, який назвав його «бидлом». Впевненості у виграші справи йому додає документ Дворянського зібрannя про приналежність до дворянського роду. За справу береться повірений Трандалев, з монологу якого дізнаємося про те, що він веде «діло Борулі проти Красовського, а діло Красовського — проти Борулі». Мартин хоче видати заміж дочку за чиновника Націєвського і просить сина привезти губернського секретаря в гості. Батько дорікає Марисі за «мужичу вимову», змушує говорити «папінька, мамінька». Марися любить Миколу, вони хочуть повідомити батьків про весілля. У комічному плані передається підготовка Омелька до поїздки в місто із Степаном, якого слід називати паничем.

Дія II

Гервасій Гуляницький завадить розмову про весілля свого сина Миколи з дочкою Борулі Марисею. Боруля відмовляє, посилаючись на те, що дочка його дворянка. Палажка радіє, що матиме такого гарного зятя, але Мартин переконує дружину, що не сьогодні-завтра їх утверджать у дворянстві, тому Марися вийде заміж за секретаря—реєстратора. Палажка погоджується з ним і збирається розпитати про всі звичаї та порядки дворянські. З міста повертається Омелько, у якого укraли свитку, чботи і прекрасних хазяйських коней. Мартин з гіркотою промовляє: «А синок...синок!.. Я тут із шкури вилазю, щоб його в люде вивести, а він там п'янствує...»

Дія III

Мартин обурений документом про те, щоб його вивезти з маєтку Красовського. Mrіє про той час, коли дочку «пристроїть» і заживе по-дворянськи: собак розведе, буде їздити на полювання, у карти грати. Посилає Омелька на дорогу, щоб той завчасно попередив про приїзд жениха. Микола розповідає Марисі про сварку батьків, про те, що Гуляницький наказує сватати дочку Котовича. Марися в розpacі, вона радить покоритися батькові, але не поспішати із сватанням. Мати не підтримує дочку, бо не хоче сваритися з чоловіком. У цей час приїздить Націєвецький — з гітарою в руках, у шерстяній накидці.

Дія IV

З розмови Борулиних наймитів дізнаємося, що Мартин купив «якісь бумаги на Красовського, а Красовський заплатив дорожче, і він (повірений) продав йому бумаги вже на нашого пана». Націєвецький не приховує, що приїхав одружуватися з розрахунку, і заздалегідь виторгував у майбутнього тестя неабияке придане, про що Мартин Боруля сповіщає Палажці з простодушною наївністю: «500 рублів приданого, весілля на наш кошт, 2 годи доставлять в город топливо і деякі предмети на продовольстві і хату поставить у городі». Марися говорить Націєвському, що любить іншого. Це не зупиняє жениха, який вважає, що жінки від нього «тануть». Підслухавши розмову Мартина з Палажкою про вибір майбутніх кумів, секретар остаточно вирішує тікати із заручин, сумніваючись, чи не підсунуту йому наречену, яка чекає дитину.

Дія V

Боруля, наздогнавши Націєвського, лупцює його. Додому повертається Степан, тому що після скасування земського суду залишається безробітним. Марися розповідає, що Мартин занедужав після звістки про те, що потрібно виселитися з орендованої землі. Крім того, із Сенату надійшла відмова, бо в одному документі написано не «Боруля», а «Беруля». На допомогу приходить Гуляницький, який умовляє Борулю відмовитися від дворянства. Мартин спалює злощасні документи, які гарантували йому дворянство, і вирішує одружити Марисю з Миколою. Думка про дворянство нащадків залишається його найсокровеннішою мрією, тому Боруля звертається до Миколи й Марисі зі словами: «Вчіть дітей своїх, щоб мої онуки були дворянами».

4. Виконайте тестові завдання.

1. До українського театру корифеїв НЕ НАЛЕЖАВ:

А Микола Кропивницький

Б Микола Садовський

В Панас Саксаганський

Г Іван Карпенко-Карий

Д Іван Котляревський

2. Новий український театр започатковано виставою:

А «Наталка Полтавка» Івана Котляревського

Б«Назар Стодоля» Тараса Шевченка

В«Талан» Михайла Старицького

Г«Глитай, або ж Павук» Миколи Кропивницького

Д «Хазяїн» Івана Карпенка-Карого

3. Справжнє прізвище І. Карпенка-Карого:

А Саксаганський

Б Садовський

В Барілотті

Г Тобілевич

Д Карпенко

4. За жанровою ознакою «Хазяїн» І. Карпенка-Карого:

А трагедія

Б комедія

В власне драма

Г трагікомедія

Д містерія

5. Жодного разу на сцені не з'являється дійова особа:

А Омелько

Б Трохим

В Націєвський

Г Красовський

Д Гуляницький

6. Репліка «Виграв чи програв, а грошики дай! Живи — не тужи! Все одно що лікар: чи вилічив, чи залічив — плати!» належить:

А Націєвському

Б Степанові

В Трандалеву

Г Гервасію Гуляницькому

Д Мартину Борулі

7. Репліка Мартина Борулі "дорогою не балакай до мене, бо я тебе, капловуха собако у чисто всього обпатраю!"» адресована:

А Омелькові

Б Трохимові

В Миколі

Г Націєвському

Д Гуляницькому

8. Найбільшим комізмом сповнені діалоги між Мартином і:

А Палажкою

Б Степаном

В Омельком

Г Трохимом

Д Марисею

9. Події у творі «Мартин Боруля» розгортаються в такій послідовності:

А викрадення коней в Омелька — приїзд на заручини Націєвського — згода Борулі на шлюб Марисі з Миколою — звільнення Степана з роботи

Б приїзд на заручини Націєвського — згода Борулі на шлюб Марисі з Миколою — звільнення Степана з роботи — викрадення коней в Омелька

В приїзд на заручини Націєвського — викрадення коней в Омелька — згода Борулі на шлюб Марисі з Миколою — звільнення Степана з роботи

Г викрадення коней в Омелька — приїзд на заручини Націєвського — звільнення Степана з роботи — згода Борулі на шлюб Марисі з Миколою

Д згода Борулі на шлюб Марисі з Миколою — викрадення коней в Омелька — приїзд на заручини Націєвського — звільнення Степана з роботи

10. «Мартин Боруля» має такі композиційні особливості:

А ремарки, три дії, події відбуваються в домі Борулі

Б п'ять дій, події відбуваються протягом кількох тижнів

В ремарки, вставки народних пісень, п'ять дій

Г об'ємний пролог на початку твору, чотири дії

Д невеликі репліки, кульмінація на початку твору

11.

1 Мартин	А Поросят тілько у ночвах патрають, а ти хочеш благородного чоловіка...
2 Омелько	
3 Марися	Б Краще жить на світі щасливим мужиком, ніж нещасним паном — це всяке знає!
4 Трандалев	В Красовський державець... — вір мені, що як будеш отак роздувати свій гонор, то Красовський з'ість тебе!.. Г Їздю на своїх конях по просителях: і коней годують, і мене годують, і фурмана годують, і платять!.. Д Та я ж письмоводителеві над ночвами ціле відро води на голову вилив.

12.

1 Мартин	А біжить до шпиля виглядати гостя
2 Гервасій	Б тікає із власних заручин
3 Націєвський	В просить благословити дітей до шлюбу
4 Трандалев	Г спалює папери про дворянство Д працює повіреним в обох ворогуючих сторін

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net .

У темі листа вкажіть ваше прізвище, предмет, номер групи та № уроку.